

АРБИТРАЖЕН СЪД

ПРИ БЪЛГАРСКА ТЪРГОВСКО-ПРОМИШЛЕНА ПАЛАТА

София -1000, ул. "Парчевич" 42
Тел.: (02) 980 98 99; 987 22 95; 987 26 31
Факс: (02) 987 32 09
Телекс: 22 374
www.bcci.bg; e-mail: acourt@bcci.bg

ARBITRATION COURT

AT THE BULGARIAN CHAMBER OF COMMERCE AND INDUSTRY

Sofia -1000, 42 „Parchevich“ Str.
Tel.: (+359 2) 980 98 99; 987 22 95; 987 26 31
Fax: (+359 2) 987 32 09
Telex: 22 374
www.bcci.bg; e-mail: acourt@bcci.bg

*В. К. Д. № 15/2002 г.
Копие от статута на
ОА и прилагане на статута
30.09.2002*

КОНСТИТУЦИОНЕН СЪД

Бр. № 16/К.З.15/2002
Дата 30.9.2002

ДО

КОНСТИТУЦИОННИЯ СЪД

НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

С Т А Н О В И Щ Е

по конст. д. № 15/2002 г.

**по искането на ОСГК на ВКС
за обявяване противоконституционността
на Закона за изменение и допълнение на
Закона за международния търговски арбитраж
(ДВ, бр. 46/2002 г.)**

На основание чл. 150, ал. 1 от Конституцията Върховният касационен съд на Република България (Общото събрание на гражданските колегия) е направил искане Законът за изменение и допълнение на Закона за Международния търговски арбитраж (ЗИД на ЗМТА, ДВ бр. 46/2002 г.) да бъде изцяло обявен за противоконституционен.

Твърди се, че двете основни разпоредби (пар. 1 от основния текст на закона и пар. 3, ал. 1 от преходните разпоредби) са противоконституционни.

По отношение на останалите две разпоредби (пар. 2 от основния текст и пар. 3, ал. 2 от преходните разпоредби) се поддържа, че същите са обусловени от атакуваните за противоконституционност разпоредби и при основателност на искането, установяването следва да обхване и тях.

Искането е основателно само по отношение на разпоредбата на пар. 3, ал. 1 от преходните разпоредби и то в частта ѝ със следния текст: "... отменя наложените обезпечителни мерки ...".

В останалата си част тази разпоредба, както и цялата разпоредба на пар. 1 не са противоконституционни, поради което и ЗИД на ЗМТА не следва да бъде обявен изцяло за противоконституционен. Съображенията за това са следните:

1. Аргументите на искателите, че пар. 1 от ЗИД на ЗМТА противоречи на чл. 56, чл. 119, ал. 1, чл. 122, ал. 1 и чл. 124 от Конституцията, са неоснователни.

1.1. Разглеждането на исковите по чл. 47 от ЗМТА едноинстанционно от ВКС не представлява нарушение на чл. 119, ал. 1 от Конституцията.

Чл. 119, ал. 1 посочва видовете съдилища, които се включват в състава на съдебната система на Република България, без да дава изрично предписание, че всички дела следва да се разглеждат в триинстанционен процес. Определянето на т. нар. функционална компетентност на различните видове съдилищата по отношение на различните видове съдебни дела (включително възлагането на определен съд да разглежда определен вид дела едноинстанционно) е предоставено на обикновеното законодателство.

В резултат на това в различни разпоредби на законодателството е предвидено определени видове дела да се разглеждат в рамките на двуинстанционно, а даже и на едноинстанционно съдебно производство (чл. 218 а ГПК, чл. 6, ал. 4, чл. 98 и чл. 113 от Закона за адвокатурата, чл. 80 от Закона за нотариусите и нотариалната дейност. Подобно е положението и в административното правосъдие.

В практиката си Конституционният съд (решение № 16/16.06.1998 г. по к. дело № 7/1998 г.) приема, че “чл. 119, ал. 1 не разкрива съществуването на конституционен императив в този смисъл [“процесът да бъде винаги триинстанционен”]”. След като “на триинстанционното производство трябва да се гледа като на принципно и преобладаващо разрешение, от което са възможни изключения по определени категории дела”, само по себе си въвеждането на едноинстанционно разглеждане на исковете по чл. 47 от ЗМТА не нарушава Конституцията.

На свой ред чл. 56 и чл. 122, ал. 1 от Конституцията, като прокламират правото на защита на гражданите, включително и във всички фази на процеса, също не дават обвързващо разрешение на въпроса за броя на съдебните инстанции, в които това следва да става. Нещо повече – втората алинея на чл. 122, която се отнася именно до правото на защита в производствата пред органите на съдебната власт, предвижда, че редът за упражняването на това право се определя със закон.

Отново следва изводът, че при липсата на конституционен императив, установяващ триинстанционно производство, броят и степента на съдебните инстанции, пред които ще се реализира правото на защита, е въпрос не на конституционосъобразност, а на законодателна целесъобразност.

Аргумент, че правото на защита не означава непременно разглеждане на спора в точно определен брой инстанции, може да се намери и в Европейската конвенция за защита правата на човека и основните свободи. Чл. 6, ал. 2 от тази конвенция установява право на съдебна защита, без да предвижда това да става винаги в дву- или триинстанционно производство. Само в областта на наказателния процес като елемент от правото на защита се включва и правото на обжалване пред поне още една съдебна инстанция.

Разглеждането на определени видове дела от по-малко на брой инстанции, когато процесът по принцип е триинстанционен е познато на редица други законодателства. Така например по германското право (където гражданският процес е по принцип триинстанционен) при

определени обстоятелства се допуска “прескачането” на въззивната инстанция - т. нар. “прескачаща ревизия” (виж Rosenberg & Schwab, Zivilprozessrecht, 14. Auflage, пар. 143, стр. 916). Могат да бъдат посочени и редица други примери.

1.2. На второ място, предоставянето на дела за отмяна на арбитражни решения в компетентност именно на ВКС също не нарушава Конституцията. Макар и изключение, едноинстанционното разглеждане на дела от ВКС е предвидено в няколко действащи закона и то по същински правни спорове¹.

Най-съществен аргумент за определяне на инстанционността и подсъдността в случая е свързан с правната природа на споровете, които, съгласно атакувания закон, следва да се разглеждат едноинстанционно от ВКС. Предмет на тези спорове е валидността на един правораздавателен акт (макар и постановен от частноправно тяло), и то акт, който туря край на правния спор, и чийто последици от гледна точка на съдържанието им, са идентични със силата на пресъдено нещо, изпълнителната сила и преобразуващото действие на съдебните актове. Основанията за отмяна, предвидени в чл. 47 от ЗМТА не се отнасят до елементи от материалноправния спор между страните (по отношение на който компетентен е арбитражният съд), и проверяващият арбитражното решение съд не е компетентен да навлиза в съществуването на материалноправния спор. В този смисъл процесът за отмяна на арбитражни решения е сходен със споровете за отмяна на влезли в сила съдебни решения (по чл. 231 и чл. 233 от ГПК), т. е. това е спор относно пороци на акта, решаващ същинския гражданскоправен спор. И в случая по чл. 231, респ. 233 от ГПК споровете се решават едноинстанционно от ВКС.

Разрешението този тип спорове да се разглеждат едноинстанционно и то от най-висшата инстанция, е напълно оправдано, тъй като и в двата случая при отмяна се посяга върху най-значимата последица на правораздавателния акт – неговата сила на пресъдено нещо.

Тъй като спорът за отмяна на арбитражно решение е винаги вторичен по отношение на същинския материалноправен спор, който именно е от значение за страните, не без значение е и съображението за процесуална бързина, което придобива особен смисъл.

¹ Например, чл. 6, ал. 4, чл. 98 и чл. 113 от Закона за адвокатурата, както и чл. 80 от Закона за нотариусите.

В сравнителноправен аспект едноинстанционното разглеждане на дела за отмяна на арбитражни решения е възприето в Швейцарското право (компетентен е Швейцарският федерален касационен съд).

1.3. Разглеждането на дела едноинстанционно от ВКС не представлява нарушение и на чл. 124 от Конституцията, тъй като тази разпоредба се отнася до осигуряване единство в правоприлагането от другите съдилища – когато един и същи тип дела са подсъдни и се разглеждат от няколко на брой еднакви или различни по степен съдилища. Този проблем не съществува, когато съответният тип дела (такъв е случаят и досега с исканията за отмяна по чл. 231 и чл. 233 от ГПК, а в миналото – с молбите за преглед по реда на надзора) се разглеждат само от ВКС. Осигуряване единството на практиката на отделните състави на ВКС не е предмет на конституционна уредба, а и в конкретния случай този проблем няма никакви специфични измерения (напр. в случая с уеднаквяване на собствената практика по чл. 231 и сл. от ГПК това е постигнато чрез задължителни общи тълкувателни актове).

От друга страна, при действащата уредба законодателят е изключил от компетентността на ВКС редица видове дела (чл. 218 а ГПК), а така също и контрола върху издаването на изпълнителни листове, допускането и налагането на обезпечителни мерки и върху принудителното изпълнение. Материалноправните и процесуални въпроси, по отношение на които не се упражнява функцията на ВКС, предвидена в чл. 124 от Конституцията, са многобройни, засягат много голям кръг правни субекти и често – сериозни материални интереси, а и самият брой на делата е значителен, докато делата за отмяна на арбитражни решения не възлизат на повече от 10-20 за година.

Нещо повече, съвсем наскоро беше обсъждан проект за изменение на ГПК, предвиждащ изключването от касационен контрол по отношение на трудовите дела (също изключително многобройни), като, доколкото ни е известно, ВКС беше инициатор или най-малкото – подкрепяше този проект.

2. Аргументите на искателите, че пар. 3, ал. 1 от ЗИД на ЗМГА противоречи както на чл. 8 и чл. 117, ал. 2 от Конституцията, така и на чл. 56 и чл. 122, ал. 1 от нея, са основателни относно частта ѝ, задължаваща СГС да отмени наложените обезпечителни мерки.

2.1. Частта от пар. 3, ал. 1 от ЗИД на ЗМГА, с която се определя компетентността на съда по отношение на висящите производства,

съдържа едно допустимо от Конституцията преходно правило. Когато се променя подсъдността, от волята на законодателя зависи как да уреди заварените случаи – дали всички те да приключат пред компетентните в момента на образуването им органи, дали продължат пред органите компетентни според новия закон, или да се възприме диференцирано разрешение. В конкретния случай като критерий е избрано обстоятелството дали по висящите дела за отмяна на арбитражни решения има постановено съдебно решение. Благодарение на това разрешение не се налага обезсилване на вече заварени, но невлезли в сила, първоинстанционни и въззивни решения. Следователно, в това отношение законодателят се е съобразил с принципа на разделението на властите и с независимостта на съдебната власт (чл. 8 и чл. 117, ал. 2 от Конституцията). Да се твърди, че е противоконституционно да се предвижда как да продължат висящите производства, означава да се отрече възможността на законодателя да урежда приложимите процесуални правила към заварени дела, т. е. да се ограничава правомощието му да регулира заварените случаи чрез общи предписания, чието прилагане става от органите на съдебната власт. Противоконституционност е налице само когато законът “указва на съда как да реши делата, да уважи или да отхвърли предложенията [за преглед по реда на надзора]” – решение на Конституционния съд № 2/04.06.1994 г. по к. дело №16/1997 г., но не и когато се променя компетентният орган в случай, че същият остава в системата на съдебната власт.

2.2. За съжаление конституционносъобразност не е постигната в тази част от разпоредбата, която предписва отмяна на вече постановените обезпечителни мерки. По този начин е нарушен както принципът за разделение на властите и независимостта на съдебната власт (чл. 8 и чл. 117, ал. 2 от Конституцията), така и правото на защита (чл. 56 и чл. 122, ал. 1 от Конституцията). Без пряко да отменя съдебен акт на законодателно ниво, разпоредбата в тази си част задължава СГС да отмени акта си, с което се постига същият ефект, както когато Народното събрание чрез закон отменя акт, издаден от съдебната власт (такива разпоредби са обявявани за противоконституционни в практиката на Конституционния съд – например, решение № 11/11.03.1998 г. по к. дело № 16/1997 г.). В конкретния случай задължителната отмяна на заварените обезпечителни мерки, без да е дадена възможност на ищците, по чието искане са постановени, да запазят допуснатото обезпечение, ако в определен срок изпълнят

изискванията на новия закон, нарушава и конституционното им право на защита, елемент от което е правото на обезпечение.

С обявяване противоконституционността на пар. 3, ал. 1 от преходните разпоредби в частта на текста: “ ... отменя наложените обезпечителни мерки ...” разпоредбата ще остане да действа в конституционносъобразното си съдържание. Производствата, по които няма постановено съдебно решение, ще се изпратят на ВКС – компетентен за разглеждането им по новия закон, който ще се произнесе и по заварените обезпечения, прилагайки съответния закон, като изхожда от приложимите правила за действие във времето.

3. След като за противоконституционна следва да бъде обявена само част от разпоредбата на пар. 3, ал. 1 от преходните разпоредби на ЗИД на ЗМТА, при което останалата част от разпоредбата запазва смисъла си и следователно, трябва да остане да действа, няма основание да се обявява за протиконституционен целият ЗИД на ЗМТА.

Настоящото становище е прието по принцип с решение на Президиума на АС при БТПП (протокол № 5 от 24.09.2002 г.) и е съгласувано с Почетния председател на АС – проф. Живко Сталев.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НА АС /
при БТПП:

Д-р Силви Чернев